

A photograph of a narrow, historic street in a Dutch city. The street is paved with cobblestones and lined with multi-story brick buildings. The buildings have many windows with white frames and dark shutters. A small green plant is visible on the left side of the street. The sky is clear and blue. An orange semi-transparent banner is overlaid on the right side of the image, containing white text.

» Fenicks

MonumentenPeil

4^e kwartaal 2025

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting	4
De monumentensector in perspectief	6
Monumentaal vastgoed per categorie	7
Monumenten geconcentreerd in historische kernen	8
Duurzaamheid wint terrein in de monumentensector	9
Subsidiekansen: instandhouding blijft dominant	10
Kastelen, buitenplaatsen en landgoederen blijken belangrijke dragers van cultuurlandschap	11
Groene monumenten	12

Voorwoord

Met trots presenteren wij **MonumentenPeil**, met actuele aantallen, oppervlakten, subsidiegegevens en energielabels van rijks-, provinciale en gemeentelijke monumenten in Nederland.

Uit de cijfers van MonumentPeil blijkt dat de monumentensector groter is dan vaak wordt gedacht. Met 172.000 objecten en 59 miljoen m² vastgoed is de sector qua omvang vergelijkbaar met de totale kantoorvoorraad en groter dan de totale winkelvoorraad in Nederland. De sector is daarmee geen niche, maar een serieus onderdeel van de gebouwde omgeving.

Opvallend is dat ruim 13% van de monumenten – tegen de verwachtingen in – een relatief gunstig energielabel heeft. Wel is alertheid geboden: er zijn op dit gebied grote regionale verschillen.

Eenduidige data en zicht op trends bieden beleidsmakers, onderzoekers en professionals een stevige cijfermatige onderlegger bij het maken van onderbouwde keuzes. MonumentenPeil helpt u bij het doen van de juiste aannames en het signaleren van risico's.

Elk kwartaal wordt een nieuw MonumentenPeil gepubliceerd. Bij iedere editie komt een speciaal thema aan bod. Deze keer gaan we dieper in op de kastelen, buitenplaatsen en landgoederen die Nederland rijk is.

Wij nodigen u van harte uit om als een van de eersten kennis te nemen van dit nieuwe initiatief.

Jan-Hylke de Jong
Fenicks B.V.

Jan-Hylke de Jong
Directeur Fenicks

Samenvatting

- **De monumentensector in perspectief** Met 59 miljoen m² en 172 duizend objecten is monumentaal vastgoed qua omvang vergelijkbaar met de totale kantoorvoorraad en bovendien groter dan de totale winkelvoorraad in Nederland. Monumentaal vastgoed maakt een serieus onderdeel uit van de vastgoedmarkt.
- **Verdeling monumenten in cijfers** Het monumentale oppervlak is verdeeld over rijksmonumenten (31,9 miljoen m²), gemeentelijke monumenten (26,4 miljoen m²) en provinciale monumenten (0,4 miljoen m²). Samen gaat het om 134 duizend panden, circa 27 duizend losse objecten en 261 duizend adressen.
- **Monumenten geconcentreerd in historische kernen** Met bijna 14 miljoen m² in Noord-Holland en ruim 10 miljoen m² in Zuid-Holland ligt het zwaartepunt van monumentaal vastgoed in het westen. Samen met Noord-Brabant zijn deze drie provincies goed voor meer dan de helft van alle monumentale gebouwen.
- **Duurzaamheid wint terrein in de monumentensector** Het aantal monumenten met een energieprestatieadvieslabel groeit. Waar dit een aantal jaar geleden op enkele procenten lag, hebben in oktober 2025 ruim 53 duizend adressen – 20% van alle monumentale adressen – een energielabel. In Noord-Brabant is het aandeel adressen met duurzame labels (A t/m C) momenteel het hoogst met 15,8%, gevolgd door Groningen met 15,3% en Noord-Holland met 14,5%.

Samenvatting

- **Subsidies in beweging: instandhouding blijft dominant** Duurzaamheids- en herbestemmingssubsidiegelden vanuit het Rijk stegen van €1,5 miljoen in 2019 naar €2,6 miljoen in 2024. Woonhuissubsidies lieten een gematigde groei zien van €36,5 miljoen in 2020 tot circa €55,1 miljoen in 2023. Het bedrag voor subsidiegelden vanuit het Rijk voor instandhouding is, vergeleken met bovenstaande, aanzienlijk: na een dip in 2021 naar € 68,2 miljoen steeg het subsidiebedrag naar ruim €94 miljoen in 2023 en 2024. De cijfers tonen toenemende aandacht voor verduurzaming, evenals een structurele inzet voor behoud.
- **Kastelen, buitenplaatsen en landgoederen blijken belangrijke dragers van cultuurlandschap** Nederland telt bijna 7.7 duizend rijksmonumentale objecten in de erfgoedcategorie kastelen, buitenplaatsen en landgoederen. Samen vormen zij ruim 8% van het totale rijksmonumentenbestand. Met ruim 18 duizend hectare beslaan zij 23,4% van het totale groene monumentenoppervlak, waarmee zij – na de verdedigingswerken – de grootste categorie vormen.
- **Groene monumenten** 1,9% van de land- en wateroppervlakte van Nederland is gelabeld als groen rijksmonument. Verdedigingswerken beslaan 72% van de oppervlakte van deze monumenten. 30% van de groene monumenten ligt in beschermd natuurgebied. Utrecht en Zuid-Holland hebben hiervan de hoogste concentratie groene monumenten, dit komt door de ligging van de Oude- en Nieuwe Hollandse Waterlinie, de Limes en vele historische buitenplaatsen.

Oktober 2025
53 duizend
adressen met
een EPA label

Subsidiegelden
€68,2
miljoen in 2021
€94
miljoen 2024

Toenemende
aandacht voor
verduurzaming

Utrecht en Zuid-
Holland hebben
de hoogste
concentratie groene
monumenten.

 Fenicks
Datagedreven Monumentenliefhebbers

Monumentaal vastgoed in perspectief

Monumenten zijn niet alleen cultureel waardevol, maar vormen ook een substantieel onderdeel van de vastgoedmarkt. Dit biedt kansen én uitdagingen op het gebied van behoud, herbestemming en verduurzaming.

- Nederland telt in 2025 circa 172 duizend gebouwen en objecten met een monumentenstatus. Samen beslaan zij een gebouwoppervlak van 59 miljoen m², goed voor 3,5% van de totale gebouwenvoorraad⁽¹⁾. Dit laat zien dat monumenten een relevante rol spelen in de vastgoedmarkt.
- Het grootste deel van de monumentale gebouwen (45%) bestaat uit woonruimte. Daarnaast heeft 17% een publieke bijeenkomstfunctie, zoals kerken, theaters en musea. Ook is er kantoorruimte gevestigd in het monumentale vastgoed: 12% van de monumentale gebouwen wordt hiervoor gebruikt. Onderwijsgebouwen nemen 5% van het totaal voor hun rekening.

Om de omvang van de monumentensector in perspectief te zetten, biedt een vergelijking met andere sectoren inzicht:

- Nederland telt 95 duizend kantoorpanden met een gebruiksoppervlakte van 57 miljoen m² (CBS, 2025). Dat is vrijwel gelijk aan de totale oppervlakte van het monumentaal vastgoed.
- Er zijn 86 duizend winkelpanden in Nederland, met een gezamenlijke oppervlakte van 47 miljoen m² (BAG, 2025). Dit is 2,8% van de totale gebouwenvoorraad. Deze totale oppervlakte is iets kleiner dan de totale oppervlakte monumentaal vastgoed.

1) Oppervlakte van monumenten door het document heen zijn gebaseerd op gegevens van de Basisadministratie Adressen en Gebouwen (Kadaster).

Monumentaal vastgoed per categorie

134 duizend panden en circa 27 duizend losse objecten, zoals gedenktekens en beelden, zijn monumentaal. De monumentale panden bevatten ongeveer 261 duizend adressen. Kijkend naar het gebruik van de monumenten is de totale oppervlakte monumentaal vastgoed als volgt verdeeld:

- Het grootste deel komt voor rekening van rijksmonumenten: deze bestaan uit 93 duizend objecten, waaronder 65 duizend panden, waarin 123 duizend adressen zijn gevestigd met een totaal gebruikersoppervlakte van 31,9 miljoen.
- De tweede groep bestaat uit gemeentelijke monumenten: in totaal gaat het om 77 duizend objecten, waarvan 68 duizend panden. Deze panden omvatten samen 135 duizend adressen, goed voor een gezamenlijke gebruiksoppervlakte van 26,4 miljoen m².
- Provinciale monumenten zijn in omvang het kleinst en bestaan uit 2.000 objecten waarvan 1.200 duizend panden. De 1.200 adressen bevatten een gezamenlijke oppervlakte van 0,44 miljoen m².

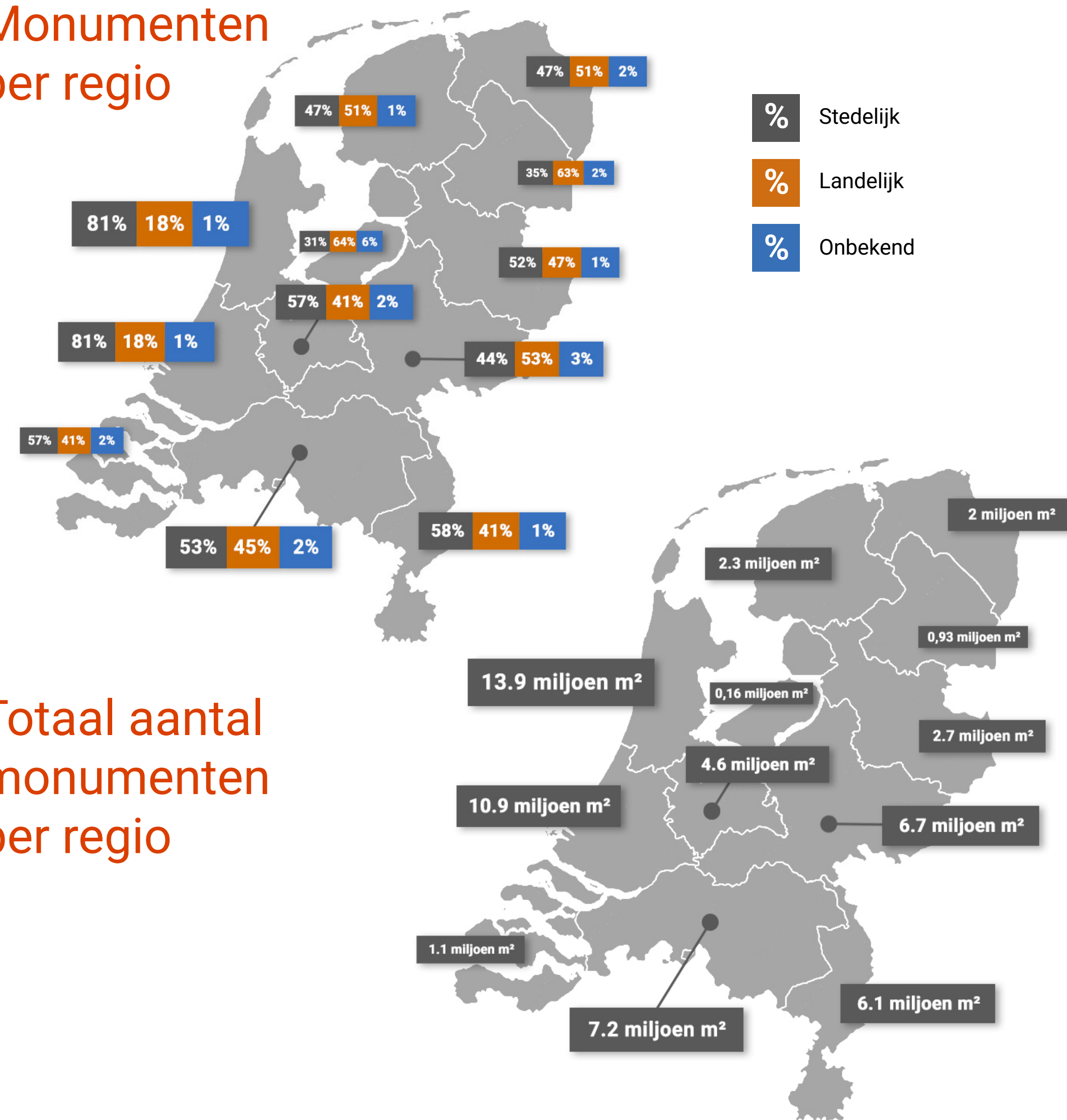
Monumenten geconcentreerd in historische kernen

Gemeten naar m² oppervlakte zijn de monumenten als volgt verdeeld over de provincies:

- Noord-Holland (13,9 miljoen m²), Zuid-Holland (10,9 miljoen m²) en Noord-Brabant (7,2 miljoen m²) zijn samen goed voor ruim 31,9 miljoen m²; meer dan de helft van alle monumentale gebouwen in Nederland. In de historische steden vormt monumentaal vastgoed een belangrijk onderdeel van het straatbeeld.
- Ook andere provincies dragen substantieel bij: Gelderland (6,8 miljoen m²), Limburg (6,1 miljoen m²) en Utrecht (4,6 miljoen m²) volgen op afstand, terwijl Overijssel (2,7 miljoen m²), Friesland (2,3 miljoen m²) en Groningen (2,0 miljoen m²) een bescheidener aandeel hebben.
- Zeeland (1,1 miljoen m²), Drenthe (0,93 miljoen m²) en Flevoland (0,16 miljoen m²) hebben in absolute zin het kleinste oppervlakte monumentaal vastgoed.

Monumentaal vastgoed is met 62% vooral stedelijk geconcentreerd, met veruit de hoogste stedelijke aandelen in Zuid-Holland en Noord-Holland (beide 81%). Daarentegen hebben Drenthe en Flevoland juist meer landelijke monumenten (63% en 64%). Dit laat zien dat het zwaartepunt van monumentaal vastgoed in het stedelijke westen ligt, met een aanvullende spreiding in de landelijke provincies.

Monumenten per regio

Totaal aantal monumenten per regio

De geografische spreiding laat zien dat monumenten overal in Nederland aanwezig zijn, en vooral zijn geconcentreerd zijn in de historische kernen.

Duurzaamheid wint terrein in de monumentensector

- De afgelopen jaren is het aantal monumenten met een energieprestatieadvieslabel (EPA-label)² toegenomen. Waar een monumentaal pand met een EPA-label vijf jaar geleden nog een uitzondering was, beschikken in oktober 2025 bijna 53 duizend monumentale adressen (oftewel 20%) over een energielabel.
- Tegelijkertijd betekent dit dat 80% van de monumentale adressen geen EPA-label heeft. De provincie Noord-Holland heeft het hoogste percentage EPA-labels (77,1%), terwijl de provincie Zeeland met 92,4% het laagste percentage EPA-labels kent.
- Gemiddeld beschikt 13,1% van de monumentale adressen met een EPA-label over een A-C label, terwijl 6,9% een D-G label heeft. Noord-Brabant loopt voorop. Van de adressen met een EPA-label heeft 15,8% A-C label, gevolgd door Groningen (15,3%) en Noord-Holland (14,5%). Deze labels duiden op relatief duurzame panden. Voor Flevoland en Zeeland ligt het aandeel A-C labels van de adressen met een EPA-label nog vrij laag, met respectievelijk 7,6% en 4,2%.
- Een hoger percentage energielabels A-C is te verklaren doordat verduurzaming van monumenten steeds meer gemeengoed wordt, óf dat vooral monumenteigenaren die het monument verduurzaamd hebben een label aanvragen. Koplopers zoals Noord-Brabant en Groningen wekken de indruk dat regionale inzet werkt.

EPA-energieklasse

Provincie	Percentages EPA-labels		
Noord-Brabant	15,8%	6,1%	78,2%
Groningen	15,3%	7,1%	77,6%
Noord-Holland	14,5%	8,4%	77,1%
Overijssel	13,9%	6,5%	79,7%
Utrecht	12,7%	6,2%	81,0%
Zuid-Holland	12,1%	6,5%	81,4%
Gelderland	12,1%	5,0%	82,9%
Limburg	11,5%	7,0%	81,5%
Friesland	10%	5,9%	84,1%
Drenthe	9,4%	5,1%	85,5%
Flevoland	7,6%	4,4%	88,0%
Zeeland	4,2%	3,4%	92,4%
Grand Total	13,1%	6,9%	80,0%

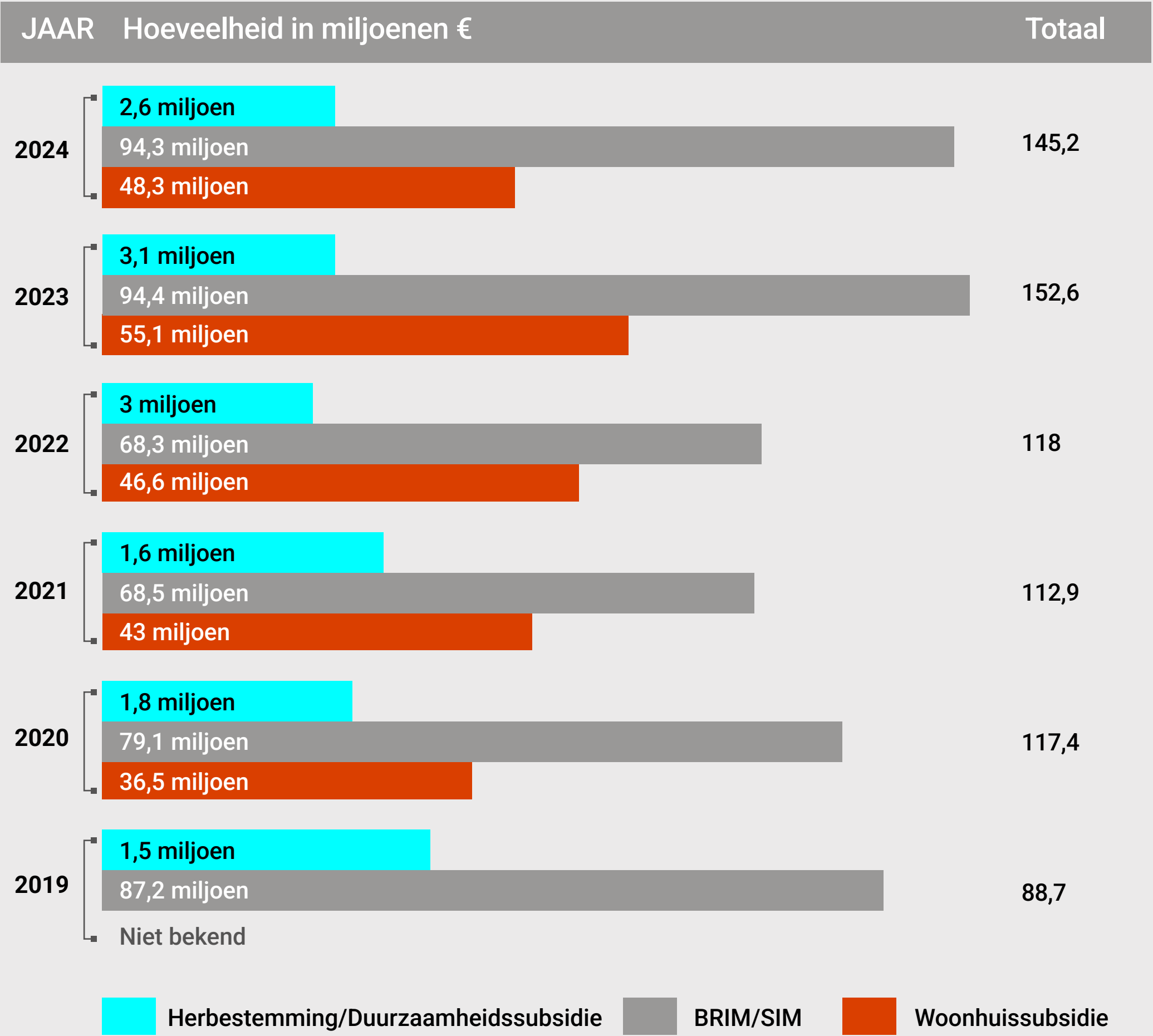

2) Informatie over EPA-labels in dit document zijn gebaseerd op gegevens van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

Subsidiekansen: instandhouding blijft dominant

- De uitgaven aan landelijke duurzaamheids- en herbestemmingssubsidies laten een duidelijke stijging zien in de periode 2019–2024. Waar in 2019 nog € 1,5 miljoen werd verstrekt, liep dit op tot ruim € 3,1 miljoen in 2023. In 2024 daalde het bedrag licht naar € 2,6 miljoen, maar het totale subsidiebedrag blijft fors hoger dan in de eerste jaren.
- Het budget voor Besluit Rijkssubsidiering Instandhouding Monumenten (BRIM) en Subsidieregeling Instandhouding Monumenten (SIM) is aanzienlijk groter en vertoont een ander patroon. Na een daling van € 87,2 miljoen in 2019 naar € 68,2 miljoen in 2021, steeg het budget vanaf 2022 weer sterk. In 2023 en 2024 lagen de bedragen rond € 94,4 miljoen en € 94,3 miljoen – het hoogste niveau in zes jaar.
- Sinds 2019 zijn de kosten voor onderhoud van een rijksmonument niet langer aftrekbaar via de inkomstenbelasting. In plaats daarvan is de woonhuissubsidie ingevoerd (Rijksoverheid, 2025). De uitgaven aan woonhuissubsidies vertoonden een gestage groei tot en met 2023. In 2020 bedroeg het totaal circa € 36,5 miljoen, waarna het opliep tot € 46,6 miljoen in 2022. In 2023 bereikte het budget een piek van € 55,1 miljoen. In 2024 daalde het licht naar € 48,3 miljoen, maar blijft het structureel hoger dan in de eerste jaren.

Toegekende bedragen subsidies

Bron: erfgoedmonitor.cultureelerfgoed.nl

Kastelen, buitenplaatsen en landgoederen blijken belangrijke dragers van cultuurlandschap

Nederland telt 7.692 rijksmonumentale gebouwde onderdelen die deel uitmaken van kastelen, buitenplaatsen of landgoederen. Deze categorie telt 3.151 gebouwen en 4.541 losse objecten, waaronder toegangshekken, beelden, grafmonumenten en ijskelders.

- Buitenplaatsen, landgoederen en kastelen vertegenwoordigen gezamenlijk ruim 8% van het totale rijksmonumentenbestand. Dit is exclusief groene elementen, zoals de historische aanleg.
- Gelderland telt met 1.459 objecten het grootste aantal onderdelen in de categorie kastelen, buitenplaatsen en landgoederen. De provincie Utrecht en Overijssel volgen met respectievelijk 1.281 en 846 objecten.

Provincienaam	Totaal aantal bouwkundige elementen	
Gelderland		1.706
Utrecht		1.455
Overijssel		846
Zuid-Holland		840
Limburg		791
Noord-Brabant		658
Noord-Holland		641
Friesland		265
Zeeland		185
Groningen		181
Drenthe		124
Eindtotaal		7.692

- Groenaanleg bij buitenplaatsen en landgoederen neemt met 18.080 hectare 23,4% van de oppervlakte in beslag. Hiermee vertegenwoordigt deze categorie, na verdedigingswerken, het hoogste percentage van groene monumenten. De tabel op deze pagina toont de verdeling van groene monumenten gemeten naar oppervlakte.

Groene monumenten

- 1,9% van de land- en wateroppervlakte van Nederland is gelabeld als groen rijksmonument. Groene monumenten dragen bij aan de landschappelijke identiteit en biodiversiteit.
- Het aantal geregistreerde groene monumentnummers is de afgelopen jaren sterk toegenomen. De circa 1.400 monumenten uit de kaartlaag ‘Rijksbeschermd groenaanleggen’ van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed zijn aangevuld met gegevens van UNESCO Werelderfgoederen, en verrijkt met informatie uit digitale monumentenmonitors van provincies. Hierdoor is het actuele aantal geregistreerde groene monumenten gestegen van 1.400 naar 2.400. De verwachting is dat dit aantal verder groeit zodra het volledige Rijksregister – inclusief woonhuizen – is gecontroleerd op groene elementen.
- Opvallend is dat verdedigingswerken gemeten naar oppervlakte bijna 72% van alle groene monumenten vertegenwoordigen. Het gaat hierbij vooral om het als UNESCO Werelderfgoed aangewezen gebied van de Hollandse Waterlinies.

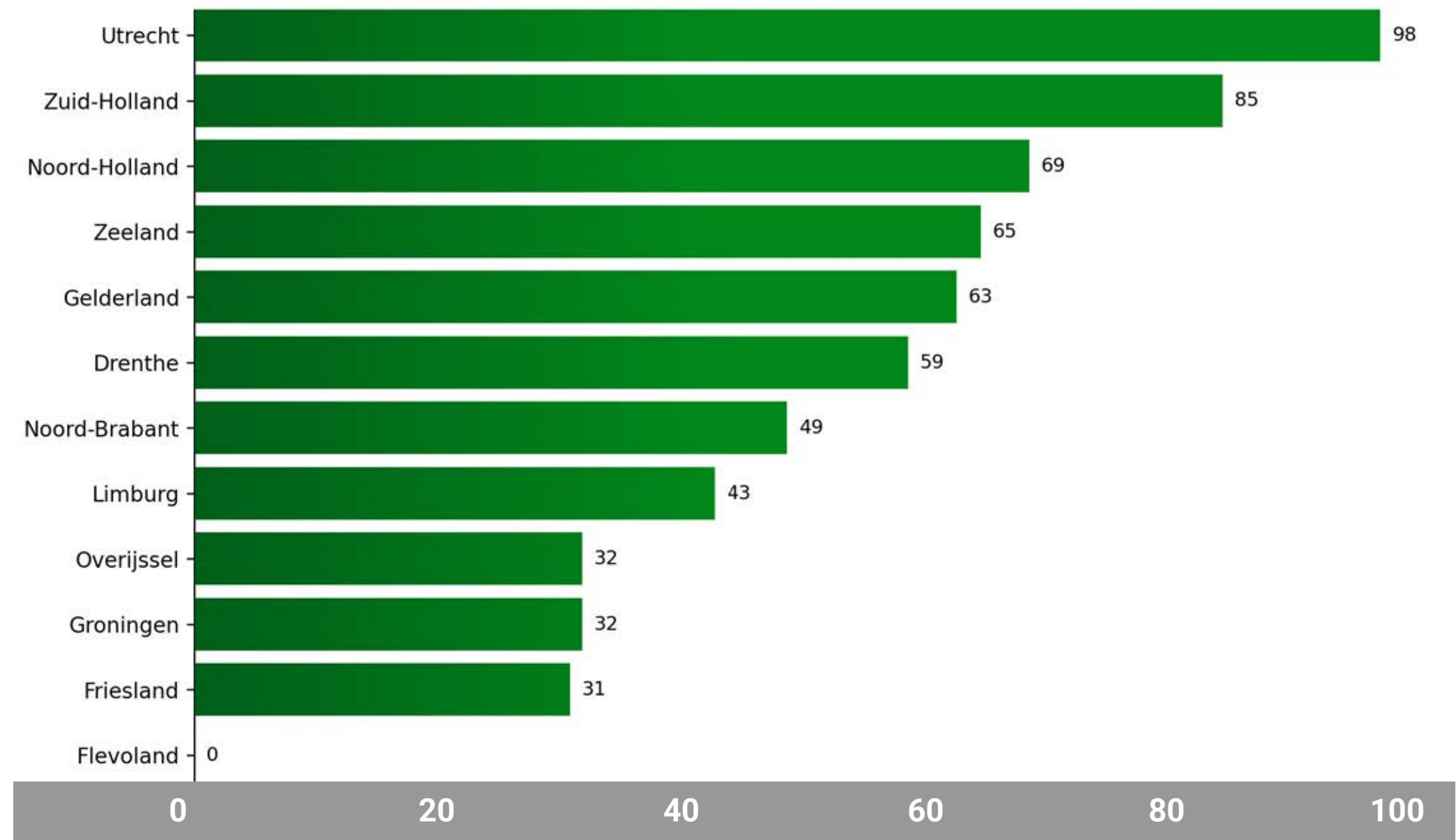
Hoe gaat het met de groene monumenten?

Fenicks ontwikkelt een biodiversiteitsindex om inzicht te krijgen in de ecologische waarde van deze monumenten. Biodiversiteit verwijst naar de variatie aan soorten op aarde. Deze diversiteit is essentieel voor het behoud van een gezonde planeet en daarbij ook voor de gezondheid van de mens. Met een biodiversiteitsindex kan:

- worden vastgesteld hoe het is gesteld met de biodiversiteit van groene monumenten en
- advies gegeven worden over hoe de biodiversiteit bevorderd kan worden.

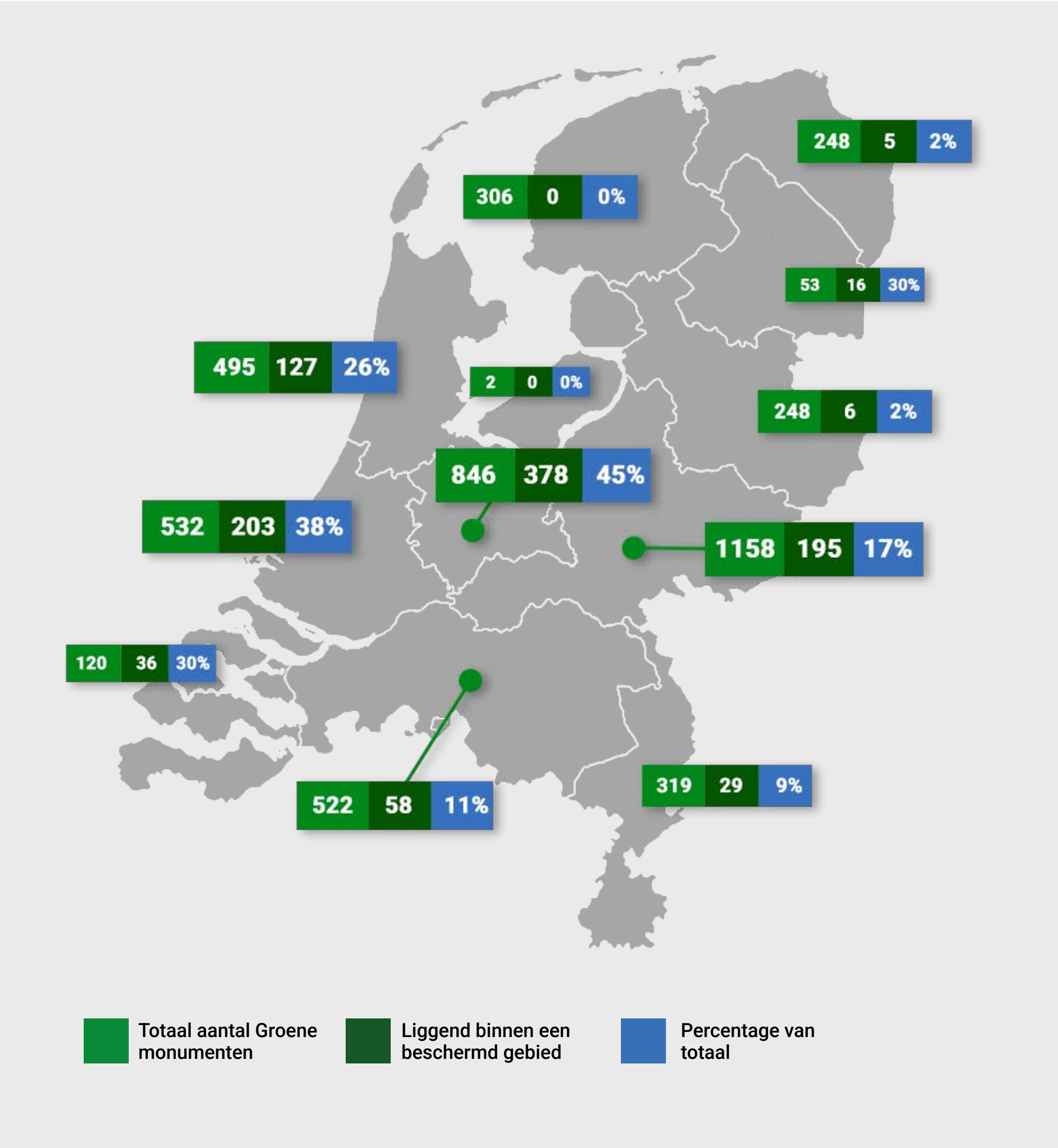
Biodiversiteitswaarde-index

Index (0-100; hoger = grotere beleidsmatige waarde/proxy) Deze index is geen directe biodiversiteitsmeting.

Als eerste stap is in kaart gebracht welke groene monumenten binnen beschermde natuurgebieden liggen. Beschermde natuurgebieden zijn gebieden waar de biodiversiteit wordt behouden en verrijkt, onder meer door het maken en toepassen van diverse wetten en regels. Wanneer een groen monument binnen een beschermd natuurgebied ligt, zegt dat niet direct iets over de actuele staat van de biodiversiteit, maar het geeft wel aan dat er maatregelen zijn genomen om de biodiversiteit te beschermen. Omdat de ligging van groene monumenten ten opzichte van beschermde natuurgebieden tot nu toe niet beschikbaar was, publiceren we deze gegevens hier ter bevordering van kennisdeling.

- Van de 4.849 groene monumentale objecten die Nederland nu telt, liggen er 1.054 in een beschermd natuurgebied (PDOK). Dit komt neer op 22% van alle groene monumenten.
- De provincie Utrecht springt eruit met 846 objecten, waarvan er 378 in beschermd gebied liggen (45%). Zuid-Holland volgt met 532 groene objecten, waarvan 203 beschermd (38%).
- Groene objecten komen het meeste voor bij de categorieën “Kastelen, landhuizen en parken” en “Uitvaartcentra en begraafplaatsen”. Voor het versterken van de biodiversiteit bieden deze categorieën dus de grootste mogelijkheid.

**Heeft u behoefte aan meer informatie over uw monumenten?
Neem dan contact op via onderstaande gegevens.**

Koepelplein 1C
2031 WL Haarlem
Nederland

E-mail: info@fenicks.nl

Telefoon: +31(0) 23 - 220 00 26

